

ВИКОРИСТАННЯ КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ З ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті проаналізовано використання компаративного аналізу в наукових дослідженнях, встановлена специфіка здійснення компаративного аналізу в педагогічних дослідженнях. Компаративний аналіз передбачає порівняння, що відбувається між різними історично складеними утвореннями, як правило державами, або їх елементами. Компаративний аналіз у педагогіці – це метод дослідження розвитку освіти за допомогою уявного розчленування її на складові елементи, при цьому кожна із виділених частин аналізується окремо у межах єдиного цілого на глобальному (світовому), регіональному (окремих материків, частин світу) та локальному (окремих держав – національному, частин держав – етнічному) рівнях з формулюванням опису та пояснення подібностей і відмінностей розвитку частин освіти на цих рівнях.

Ключові слова: аналіз, компаративістика, компаративний аналіз, метод, порівняльна педагогіка, порівняльно-історичний метод.

Сучасні науковці, які працюють в межах спеціальності "Теорія і методика професійної освіти" (13.00.04), за напрямом: порівняльна професійна педагогіка все частіше звертаються до компаративного аналізу, як до основного методу наукового дослідження.

Національна система освіти знаходиться в стані інтеграційних процесів оскільки відбувається формування загальноосвітньої системи освіти. Як наслідок компаративний аналіз дозволяє визначити загальні та унікальні особливості освіти, що можуть бути удосконалені чи підсилені.

Ознайомлення з дисертаційними дослідженнями дає підстави стверджувати про наявність неоднозначного розуміння дослідниками поняття "компаративний аналіз" і як наслідок появу різних точок зору на сам процес проведеного аналізу і відповідно на його результати. Якщо прийняти позицію, що аналіз – це метод дослідження, який включає в себе вивчення предмету за допомогою уявного або реального розчленування його на складові елементи (частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення), при цьому кожна із виділених частин аналізується окремо у межах єдиного цілого, то компонент поняття – "компаративний" вказує на специфіку проведення аналізу.

Оскільки слово "компаративний" (comparative) є іноземним, то необхідно з'ясувати особливості його перекладу. Розрізняють чотири значення: 1) порівняльний, 2) порівняний, 3) зіставний 4) відносний (у порівнянні з іншим).

Таким чином, дослівний переклад словосполучення "comparative analysis", означає – 1) порівняльний аналіз, 2) порівняний аналіз, 3) зіставний аналіз, 4) відносний (у порівнянні з іншим) аналіз.

Отже, якщо дотримуватись концепції дослівного перекладу то "компаративний аналіз" й "порівняльний аналіз" це дві різні назви одного наукового методу дослідження, який характеризується порівнянням окремих частин предметів та явищ, що отримані шляхом розкладу, розчленування їх реального або уявного на складові частини.

Такий підхід, зустрічається в дослідженнях: В.Л. Жадько (компаративний аналіз реалізації правотворчої форми податкової функції в конституціях сучасних держав світу); В.Г. Бульби (компаративний (історико-компаративний) аналіз сучасного наповнення соціальних функцій держави в Німеччині та Україні); Е.И. Арсеньєвої, А.С. Кускова, Н.В. Феоктістової (компаративний аналіз основних концепцій та напрямів сучасного екотуризму); Р.С. Мартинюка (компаративний аналіз парламентської відповідальності уряду в зарубіжній та вітчизняній практиці); Н.Н. Петуха (компаративний аналіз грецької та єгипетської міфології); О.С. Березюка (компаративний аналіз педагогічних поглядів А.С. Макаренка та української родинної педагогіки щодо виховання дітей у сім'ї); А.А. Рахкошкіна (компаративний аналіз в педагогіці: огляд закордонних методологічних дискусій); В.В. Гапон (оцінювання освітньої діяльності вищих навчальних закладів: компаративний аналіз) та інших.

Проведений аналіз робіт, дає підстави до висновку, що дослідники використовують словосполучення "компаративний аналіз", що б підкреслити специфіку "порівняльного аналізу", а саме порівняння відбувається між різними історично складеними утвореннями, як правило державами, або їх елементами.

Наприклад, професор Каліфорнійського університету Н.Дж. Смелзер в галузі соціології розуміє під компаративним аналізом – опис та пояснення подібностей і відмінностей (головним чином відмінностей) умов або результатів розвитку великих соціальних одиниць, зазвичай це регіонів, країн, суспільств та культур [3].

Таким чином, виникає необхідність уточнити поняття "компаративізм", й виходячи з визначення, уточнити поняття компаративний аналіз для галузі педагогічних досліджень.

Т.Ф. Єфремова визначає компаративізм, як використання порівняльно-історичного методу в мовознавстві, літературознавстві та інших науках [1].

У галузі політичних наук І.І. Санжаревський визначає компаративізм, як напрям дослідження політичних процесів та явищ на основі методу протиставлення, порівняльно-історичного методу [2].

Отже, компаративізм передбачає застосування порівняльно-історичного методу в певній галузі знань, як правило мовознавстві, соціології, історії, але останнім часом даний напрям дослідження широко використовується й у інших науках де виникає необхідність виявити загальне та особливе у розвитку різних країн та народів.

Узагальнюючи накопичений досвід, приходимо до висновку, що *компаративний аналіз у педагогіці* – це метод дослідження розвитку освіти за допомогою уявного розчленування її на складові елементи, при цьому кожна із виділених частин аналізується окремо у межах єдиного цілого на глобальному (світовому), регіональному (окремих материків, частин світу) та локальному (окремих держав – національному, частин держав – етнічному) рівнях з формулюванням опису та пояснення подібностей і відмінностей розвитку частин освіти на цих рівнях.

Компаративний аналіз, як і інші наукові дослідження має типову організацію та послідовність.

На *першому* етапі компаративного аналізу необхідно сформулювати характеристики об'єктів, що порівнюються. На даному етапі важливим є визначити, які характеристики є першочерговими, а які другорядними в аналізі. Таким чином, при визначенні кількості характеристик, слід врахувати, що:

- значна кількість характеристик ускладнює дослідження і сприяє приховуванню ключових з них;
- обмеження кількості характеристик призводить до підвищення імовірності втрати важливої інформації.

На *другому* етапі компаративного аналізу здійснюється формулювання універсальних критеріїв, що використовуються для порівняння. Важливо встановити критерії, що будуть рівнозначними для різних національних систем освіти, тобто сформульовані з урахуванням історичного аспекту розвитку освіти країни, ментальних особливостей населення, та традиції відносин між людьми.

На *третьому* етапі на основі встановлених критеріїв формулюється система компаративних індикаторів. Враховуємо, що компаративний індикатор – інформаційна система, що відображає зміну будь-якого параметра процесу, що контролюється або стан об'єкту в формі, найбільш зручній для безпосереднього сприйняття дослідником.

На *четвертому* етапі з використанням системи компаративних індикаторів здійснюється опис та пояснення порівнювальних об'єктів. Особливістю даного етапу полягає у специфіці проведення аналізу. Оскільки основу компаративного аналізу складає історичний підхід, то аналіз може проводитись за двома алгоритмами:

– *часовий* (використовується для порівняння сучасного стану об'єктів в контексті їх історичного розвитку; ключовим критерієм аналізу виступає час, тобто порівняння між об'єктами здійснюється у межах певного проміжку часу);

– *процесуальний* (використовується для аналізу перспектив розвитку об'єкта на основі накопиченого досвіду і внесення позитивних змін з урахуванням сучасного стану об'єкта; ключовим критерієм аналізу виступає характеристика об'єкта, тобто порівняння між об'єктами здійснюється у межах певного етапу розвитку об'єкта).

Часовий алгоритм передбачає проведення порівняння об'єктів у конкретний час. Тобто визначається як співвідносяться об'єкти у певному часовому проміжку, і що стало історичною передумовою такого стану (рис. 1).

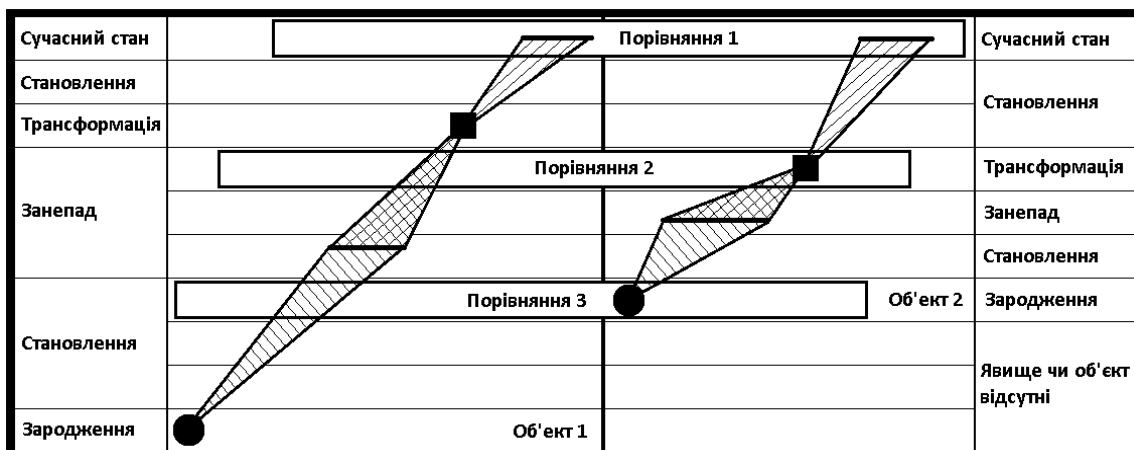

Рис. 1. Часовий алгоритм проведення компаративного аналізу

Процесуальний алгоритм передбачає проведення порівняння об'єктів з урахуванням етапів їх розвитку. Тобто визначається як співвідносяться об'єкти на певному етапі їх внутрішнього розвитку (зародження, становлення, занепад, трансформація та інші), і що стало історичною передумовою такого стану (рис. 2).

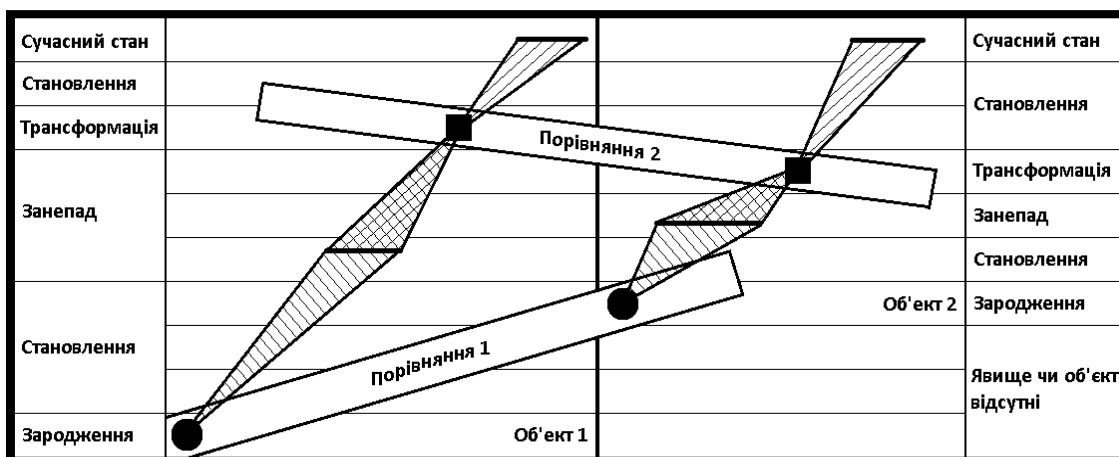

Рис. 2. Процесуальний алгоритм проведення компаративного аналізу

На *п'ятому* етапі формулюються висновки про стан об'єктів, а головне визначаються перспективи удосконалення з урахуванням накопиченого досвіду на різних рівнях: законодавчому, організаційно-методичному, організаційно-адміністративному, методичному, практичному.

Таким чином, компаративний аналіз у педагогіці – це метод дослідження розвитку освіти за допомогою уявного розчленування її на складові елементи, при цьому кожна із виділених частин аналізується окремо у межах єдиного цілого на глобальному, регіональному та локальному рівнях з формулюванням опису та пояснення подібностей і відмінностей розвитку частин освіти на цих рівнях. Він здійснюється у п'ять етапів:

- 1) визначити характеристики об'єктів, що порівнюються;
- 2) сформулювати універсальні критерії порівняння;
- 3) скласти систему компаративних індикаторів;
- 4) описати та розкрити стан порівнювальних об'єктів за часовим та/або процесуальним алгоритмами;

5) сформулювати висновки про стан об'єктів та визначити перспективи їх удосконалення.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні універсальних компаративних індикаторів для порівняльних досліджень з професійної педагогіки.

Використані джерела

1. Компаративизм / Современный толковый словарь русского языка Т.Ф. Ефремовой [Електронний ресурс] // Толковый словарь (сборник электронных словарей). – Режим доступа: <http://slovo.ru/index.php?ID=30640&pg=83&w=%CA%CE%CC%CF%C0%D0%C0%D2%C8%C2%C8%C7%CC&s=%CA&a=>
2. Компаративизм / Политическая наука: словарь-справочник / сост. проф. пол. наук И.И. Санжаревский. – Тамбов, 2010 [Електронний ресурс] // Энциклопедии & Словари (назва з екрану) – Режим доступа: <http://enc-dic.com/polytology/Komparativizm-457.html>
3. Смелзер Н.Дж. О компаративном анализе, междисциплинарности и интернационализации в социологии [перевод Н.В. Романовского, А.С. Матковой] / Н.Дж. Смелзер // Социологические исследования. – 2004. – № 11. – С. 3–12.

Prygodii M.

THE USE OF COMPARATIVE ANALYSIS IN COMPARATIVE PEDAGOGICS RESEARCH

The use of comparative analysis in research is analyzed in the article; the specificity of the implementation of comparative analysis in educational research is established. Comparative analysis supposes comparing of what happens between historically made formations, states or its elements. Comparative analysis in pedagogics is a research method of education with the help of imaginary partition of it into its constituent elements, herewith each of the selected parts are analyzed separately within an integral whole at global (world), regional (separate continents, parts of the world) and local (individual states – national, parts of states – ethnic) levels stating the description and explanation of similarities and differences of development of parts of education at these levels. Comparative analysis can be carried out by means of two algorithms: temporal and procedural.

Key words: analysis, comparative studies, comparative analysis, method, comparative pedagogics, comparative and historical method.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2015 р.